

Utmönstring av vård som saknar patientnytta

Slutredovisning, 10 december 2025

S2024/01266

Projektägare: Anders Berg

Projektledare: Alexander Nordgren Selar

Projektmedarbetare: Birgitta Pleijel

Avdelningen för Kunskapsstyrning hälso- och sjukvård

Tre skäl att minska eller avveckla vård med liten eller ingen patientnytta

- Undvika överbehandling, överdiagnostisering och omotiverad läkemedelsanvändning, men också underbehandling och ineffektiva åtgärder.
- Minska riskerna för biverkningar eller skador som uppstår för att riskerna med behandlingen överstiger nyttan.
- För stor mängd vård ger liten patientnytta.

Så mycket som 20 procent av den vård som ges i hälso- och sjukvården kan vara till liten eller ingen nytta för patienterna – så kallad lågvärdevård.

Enligt en uppskattning från OECD.

Delmoment

1. Kartlägga och klassificera vårdåtgärder som inte ger patientnytta utifrån Socialstyrelsens icke-göra-rekommendationer (redovisad december 2024).
2. Identifiera faktorer som har betydelse för utmönstring av vårdåtgärder.
3. Utforma ett verksamhetsnära stöd för regionernas arbete med utmönstring (redovisas samtidigt som slutredovisningen).
4. Identifiera fortsatt utveckling inom området och ge förslag på lämpliga uppföljningsmetoder.

Syfte

Främja en patientsäker vård som är anpassad efter individens behov genom att minska eller avveckla åtgärder som har liten eller ingen patientnytta.

Metodbeskrivning

Grunden är våra dialoger med 43 organisationer i hälso- och sjukvården.

Exempel: professions- och patientföreträdare; representanter från den regionala kunskapsstyrningen; personal, chefer, beslutsfattare och experter inom patientsäkerhet.

De resultat vi presenterar bygger på en samlad bedömning utifrån dialogen med hälso- och sjukvården, svenska och internationella rapporter. Vi har också tagit del av SBU:s kartläggning av sammanställd forskning om utmönstring och lågvärdevård.

→ Läs mer i bilagan Metodbeskrivning.

Socialstyrelsens leveranser

1. Slutredovisningsrapport för stärkt kunskap: Exempelvis identifierade framgångsfaktorer och risker. Fokus på utvecklings- och uppföljningsområden att ta vidare och fördjupa.
2. Praktiskt stöd till verksamhetschefer och personal i hälso- och sjukvården.
3. Ett diskussionsunderlag för exempelvis arbetsplatsträffar (APT).
4. Forum: Fasa ut Lågvärdevård tillsammans i samarbete med Kloka Kliniska Val. Ett tiotal professionsförbund deltar.
5. Sammanställning av icke-göra-rekommendationer (publicerad december 2024).
6. Hälsoekonomisk analys vid minskning eller avveckling av lågvärdevård.

Framgångsfaktorer vid utmönstring

När målet med utmönstring är att vården ska ge mer patientnytta ökar engagemanget för både personal och patienter.

När utmönstringen bedrivs på basis av forskning och klinisk erfarenhet kan riskerna minska, samtidigt som träffsäkerheten och därmed effekten kan öka.

Arbetsätt med en kontinuerlig och tydlig struktur som har fokus på gemensamt lärande och kollegiala reflektioner utifrån konkreta patientexempel i teamet eller på avdelningen.

Risker med utmönstring – tre exempel

För lite vård eller underbehandling.

För snävt fokus på det mätbara:
Omsorg och relationer kan vara svåra att mäta men ändå avgörande för att patienten ska få en god vård.

En nollvision för "lågvärdevård" skulle innebära en stor patientsäkerhetsrisk.

Behov av utveckling: Förutsättningar på arbetsplatsen

1. Fortbildningen behöver ges med större kontinuitet.
2. Kollegiala forum om in- och utmönstring är en nödvändighet.
3. Arbetet behöver drivas "bottom-up" som ett förbättringsarbete.
4. Personalen behöver tid för att driva arbetet.

Behov av utveckling: Bredda perspektivet

5. Ge mer kraft åt metoder mot över- och underbehandling.
6. Stärk samarbetet mellan vårdens professioner.
7. Informera patienter och befolkning.
8. Fasa ut onödig administration och ineffektiva organisatoriska arbetssätt.
9. Synliggör utmönstring som en del av miljö- och klimatarbetet.

Behov av utveckling: Uppföljning (10)

- Nationell kontinuerlig uppföljning med fokus på kvalitet.
- Relevant data och verksamhetsnära statistik.
- Vid utmönstring av lågvärdevård behövs återkoppling på förskrivningar och behandlingar utifrån ett lärande perspektiv.

Andra utvecklingsområden som kan tas vidare

- Horisontella prioriteringar behöver utredas ytterligare.
- De specifika behoven för tandvården och den kommunala hälso- och sjukvården kan utredas med utgångspunkt i denna utredning.

Risk som kan behöva utredas vidare:

- Förflyttningar av utmönstrad vård, exempelvis till privat sjuk- eller tandvård.

Mot ett mer strukturerat utmönstringsarbete

- Målet behöver vara att utmönstring ska stärka patientsäkerheten, kvaliteten och öka tillgängligheten till vården.
- Personalens förutsättningar är det mest centrala.
- Långsiktig finansiering för det verksamhetsnära utmönstringsarbetet.
- Arbetet behöver stärkas på bred front:
 - ❖ Stärk samarbetet mellan vårdens professioner.
 - ❖ Kom ihåg administration och klimatpåverkan.
 - ❖ Följ kontinuerligt upp högt och lågt prioriterade åtgärder.

